

BAROJA ETA EPIKURO

Noizean behin gure intelektualismoaren ur-loa dardar arazia izaten da eta ur-mehe xurixkaren azalean alako olaxka ikergaitzaren momentu emea senditzen ahal dugu, oiartzun ilduaren gisa kanpotik el-tzen zaigun eraginari esker. Aurten zergatik ez dakidala Epikuroen erakutsieri gure sentipena ifioiz baino ernaiago atxiki zaio. Maiatzeko ikasleen jazarpenak gure gizartearen aukeriaz ohar arazi gaituelako? Edo-ta Marcuse irakurri gabe Marcusen ideiak nabari ditugulako hor nunbait inguruko aidean?

Oker ez banabil «Oroitzapenak» deritzaion Barojaren liburu luzean berak aitortzen digu beregan antzinako filosofoek izan duten eragina eta heien artean Epikurok bereziki. (Oker ez banabil diot zeren kanoa baten bodega-pean aspaldi dela irakurri nituen Oroitzapenen oroitza-pena, orduko eta geroko langar eta lainoetz naiko lainoturik barneratu bai dira nere buru-muinetako soko ilunetan).

Epikuro lez eta espiritu maxiatzaileek diotenez, Baroja ere anti-dogmatismoaren dogmatista setati bat bai zen, bere garaiko ezarritako kulturaren arerio amorratua eta bide batez benetako kulturara irixteko behar den espiritu tenplearen jabea. Denok dakigunez kulturaren areriorik haundiena sasi-kultura bai da, eta kultura-ezaren seinalagarri-rik nabarmenena kultura hitza maizegi erabiltzea.

Bere garaiko gizarte giro ustela ikusirik, Barojak pentsatu bide zuen aldiz jopuek eta morroiek ere sasi-filosofi ofizial edo erdi ofizia-len aurka altxatzeko eskubide dutela, kritikan dotorezia galdurik beharbada, retorikoaren habilitadeak mespretxaturik: Epikuro eta Baroja ez dira dotoreak, dotoreegi iazateko errespetu gutxi azaldu dietelako agian ideiei, maixu ofizialei eta ohorez beteriko sasi-profesoreei. «Burrakaren xedea ez datza zibilizazio eta barbarien artean, sasi-erudizio eta naturaren artean baino.» Hitz hauek ez Barojaren eta ez Epikuronak dire, baina bietako edozeinek esan zezakean beste hainbeste.

Paul Nizanez Epikuron garaiari buruz dio: «Tout cela compose un

monde de grand vagabondage sans dessein, dominé par l'angoisse, où les seules relations humaines relèvent de la morale de l'état de guerre. Chaque homme doit sans fin reconstruire sa vie, et la cité est devenue, comme Aristotele dit, une cité d'esclaves et de maitres, et non d'hommes libres.» Epikuroren pentsakera gizarteari buruz ukakorra da eta ukakorra ezik erabat pesimista. Ondorio bezela gizartetik alde egiten du («qui va jusqu'au mouvement physique de la fuite» dio P. Nizanez berriz ere) eta bere baitara itzultzen ahal den salbakundea gizonagan, eta ez beste inun, bilatu nahirik. Hontan beharbada Baroja Epikuro baino ukakorrago da, ukakortasun hutsarekin konformatu zen ezin bestean, agian gure gizartea konplejoago delako eta ez bide zitzaion egoki iruditzen gizonaren zorionari bideak markatzea. Humilegia zen. Baina zeharka bederen, ipui gisa, eromantizismo lainotu batean estairik edo amets simboliko itxuran aditzera ematen digu zer-nolakoa izan ditekian gura zuen zorion apala.

Biak materialian bilatu nahi dute munduan gertatzen diran aldakizun guztien zioa. Erlijioarekiko mesfidantza dute. Barojak Epikuro lez pentsatzen du jainkoek eta erlijioek gizona engainatu besterik ez dutela egiten. Eta gizonak bere angustia edo larridura nolabait menperatu behar badu Jainkoari dei egitea biderik okerrenea deritzaio hortarako.

Erreza liteke «muturrak luzatzea» materialismo mota honi larriegia delakoan eta besterik gabe. Nik alderantziz eta ateo ez izanagatik ere, Simone Weill-ek «materialismo garbitzailea» deritzaionakin izendatuko nuke Baroja eta Epikuroren sustraiko pentsakera. Maiz gertatzen zaigun lez Barojaren beste zenbait postuarekin, hemen ere alako «garbitasun xoilak» nabaitzen dugu bere jokabidean. Dana dala konprenigarriago zaigu «kondairaren sustraiko determinismoa» kausa ikukorrek direla bidez esplikatzea, ezen ez psikologikoen bidez Ortega y Gassetek nahi lukean bezela Barojaren ideiei kontrapuntuak ipintzen saiatzen danean (bere ohorean esan nezake zenbait alditan intuizio harrigarria azaltzen duela bere azterketan), «tonu altuko» idealismoari amore emanaz.

Bainan beharbada bide okerretik narama puntuz-puntu paralelismo zehatz bat egin nahi honek. Ez bei dago paralelismorik, ez eta ere zenbait puntu konkretu erabat berdinek bien artean. Bakarrik alako gizon-tankera berdintsu bat edo espiritu kidetasun bat. Interesantea litzake alabainan Barojaren lanetan zehar puntuz-puntu aztertzea bere filosofia edo mundua eta bizitzarekiko postura, ez eskoletan ikasia, errotik santitua baino, bere garaiko gizarte egoerari zegokion filosofi elementala bezain bortitza. Intelektualkeriarik gabeko idazle honek inork ez bezela sentitu bide zuen filosofiaren beharra.

KRONIKAK

Unamuno arduratuta dabilzan euskaldun filosofi-ikasleentzat horra gai egokia; nere Iritzirako «unamonologia» guztiak baino gaurkotasun haundiagokoa. Behin bederen Unamunoren orru eta marruetatik aldenurik, Baroja eta Epikuroren errebelde apal eta radikalean murgil egiteak osasungarri izango litzaigukealakoan nago. Iritzi horobilegia beharbada, baina hala ta guztiz ere Salamancako balizko euskaldun «bachiller» batek hori frogatzen digun bitartean egin dezagun apostu nere hipotesia egia dela...

Mikel LASA